

Bračno savjetovanje u vjerskim ustanovama u Bosni i Hercegovini

Anida Dudić–Sijamija*

Sažetak

Cilj je rada predstaviti bračno savjetovanje u vjerskim ustanovama u Bosni i Hercegovini. Koristeći polustrukturirane intervjuve, u radu su predstavljena iskustva teologa radi uvida u izazove i probleme s kojima se suočavaju supružnici. Iskustva teologa i stručnjaka u vjerskim ustanovama predstavljena u radu mogu doprinijeti boljemu razumijevanju novonastalih promjena u bračnim odnosima i važna su karika u planiranju djelovanja usmjerenih na očuvanje bosanskohercegovačke obitelji.

Ključne riječi: brak; bračni odnosi; bračno savjetovanje; vjerske ustanove; Bosna i Hercegovina

Uvod

U svjetlu društvenih promjena i promijenjenih pogleda na obitelj, u suvremenom se društvu bračna zajednica razmatra s različitih vidika. Segalen (2009, 138) navodi da suvremeni brak »skriva veliku društvenu raznolikost«. ¹ Sve to pokazuje da je brak osjetljiva ljudska zajednica, koja se bitno transformira pod povijesnim i kulturnim utjecajima.

Bobić (2003, 66) smatra da je u tijeku »proces tzv. seksualne i natalitetske dekompozicije braka, što je prouzrokovalo pluralitet bračnih formi i odnosa«. Stoga ne čudi što se u literaturi češće spominje partnerski nego bračni odnos. Mnogi pokazatelji govore da je u suvremenom društvu institucija braka vrlo oslabljena i izvana i iznutra. U nekim društvima brak je odavno zamijenjen alternativnim oblicima partnerstva, uglavnom izvanbračnim životom, pa je velik broj djece rođen izvan braka. Sloboda izbora obilježje je modernizma. Sve više ljudi zazire od

* Doc. dr. sc. Anida Dudić–Sijamija, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Sarajevu. Adresa: Skenderija 72, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2814-5661>. E–adresa: anida.dudic@fpn.unsa.ba

1 Citate koji su izvorno na engleskom jeziku za potrebe ovoga rada na hrvatski jezik prevela je autorica rada.

odluke o braku. Istospolni brakovi postali su stvarnost u razvijenim zemljama, a razvod je toliko ustaljen da se na njega gleda kao na jednu od faza obiteljskoga života.

Nestabilnost braka, porast kohabitacije i pad nataliteta rezultat su društveno-ga i ekonomskoga napretka u kojem brak više nije »čin koji uspostavlja obitelj« (Segalen, 2009, 147). Prateći promjene koje su zahvatile brak, a kreću se od nekadašnjega shvaćanja braka kao jedine, svete i priznate zajednice do shvaćanja da je brak postao »nepoželjan«. Segalen (2009, 145) slikovito objašnjava da je došlo do pomaka »od braka iz ljubavi do ljubavi bez braka«. Na tom tragu Beck (2001, 173) smatra da su »nesigurnost, ranjivost i bespomoćnost s kojima se muškarci i žene susreću u bračnoj i obiteljskoj svakodnevnici jedna od osnovnih karakteristika suvremenog (rizičnog) društva«. Odnosno, čini se da bračni i obiteljski život sve više gubi na važnosti do te mjere da je »ideja ukorijenjenosti u modernom društvu postala ironično tragična formula« (Beck, 2001, 203).

Preveliki zahtjevi i očekivanja supružnika, ako nemaju podršku, izazivaju osjećaj bespomoćnosti i dovode do krize. Upravo zato ukazala se je potreba za pružanjem stručne podrške i pomoći koja uključuje psihološki i socijalni aspekt. Danas postoji niz specijaliziranih ustanova koje rješavaju individualne, obiteljske i bračne probleme uz pomoć različitih teorijskih pravaca, škola i terapija. Kada je riječ o zaštiti partnerskoga i bračnoga života, bračna i partnerska terapija predstavlja vodeću stručnu intervenciju u zaštiti očuvanja odnosa.

U literaturi postoji mnogo definicija bračnoga savjetovanja, no srž je svih definicija da je to oblik savjetovanja za partnere koji zbog narušenih partnerskih ili bračnih odnosa žele probleme riješiti uz pomoć stručnjaka.²

Bračni partneri u Bosni i Hercegovini u prevladavanju bračnih kriza mogu potražiti stručnu pomoć u vidu savjetovanja i psihoterapije u vladinim, nevladinim, privatnim i vjerskim institucijama. Važna su karika u pružanju savjetodavnih usluga vjerske ustanove u Bosni i Hercegovini. U tradicionalnom društvu postojale su predrasude prema stručnjacima koji su pružali pomoć, a oni koji su tražili institucionalnu pomoć bili su društveno osuđivani. Stoga su vjerske ustanove bile najvažnija adresa kojoj su se građani obraćali za pomoć u prevladavanju životnih poteškoća, a vjerski službenici osobe od povjerenja s kojima su dijelili svoje probleme. Iako je danas razvijena mreža institucija koje pružaju savjetodavno–terapijski tretman (centri za socijalni rad, centri za mentalno zdravlje, nevladine udruge i privatna savjetovaništa), vjerske ustanove ne gube na važnosti. S tim u vezi provedeno je istraživanje o ulozi i važnosti vjerskih ustanova u Bosni i Hercegovini u rješavanju bračnih problema i kriza kroz savjetodavni rad. U teorijskom dijelu rada propituje se uloga i važnost braka u suvremenom društvu, s naglaskom na krizu braka, koja zahtijeva sve češći angažman stručnjaka kako

2 Zbog raznolikosti suvremenih oblika suživota najadekvatniji su termini *bračno i partnersko savjetovanje* ili *bračna i partnerska terapija*. U novijoj literaturi sve se više koristi izraz *terapija za parove*, a izraz *bračna terapija* koristi se u tradicionalnim zemljama gdje je brak najčešći oblik zajedničkoga života. U savjetodavnom radu vjerskih ustanova koristi se izraz *bračni*, čime se pokazuje davanje prednosti bračnoj zajednici u odnosu na alternativne oblike partnerstva.

bi se bračnim partnerima pomoglo u očuvanju kvalitete i stabilnosti zajednice. U empirijskom dijelu rada prikazani su rezultati istraživanja o uključenosti vjerskih ustanova u rješavanje bračnih kriza i prikaz stručnih iskustava u bračnim savjetovaništima vjerskih ustanova u Bosni i Hercegovini.

1. Kriza braka u suvremenom društvu i potreba za savjetovanjem

1.1. Individualizam, hedonizam i sloboda izbora

Moderni muškarci i žene stalno su pred izazovom privlačnosti mnoštva mogućih seksualnih užitaka. “Slobodan izbor”, “zamjena partnera” i “grupni seks” više nisu tabu teme. Štoviše, mnogi psihoterapeuti preporučuju predbračne i izvanbračne odnose kao »put do mentalnog zdravlja« (Strean, 1981, 20). Svjedoci smo “epidemije” razvoda, a oni koji još nisu razvedeni, kako kaže Strean (1981, 20), »krvavo su zavađeni ili žive odvojeni od stola i kreveta. Ljudi u braku, uglavnom, ne žive sretno.«

Bračna nesloga i bračno nezadovoljstvo pokazatelji su širega nezadovoljstva. Zahvaljujući ubrzanom modernizaciji i kulturi potrošačkoga društva, sve se češće ističe individualan, egoističan i samodostatan život. Često se oni koji su u braku osjećaju kao da su “prevareni”, maštaju o razvodu i bijegu iz braka. Ljudi u suvremenom braku imaju prevelika očekivanja od svojih partnera, zbog čega je naše doba nazvao “stoljećem osjetila”, objašnjavajući da »živimo u doba kada većina ljudi rade što žele, kada to žele i ljute se kada ne dobiju ono što žele« (Strean, 1981, 23). Tvrdi da »visoka stopa razvoda odražava trend u kulturi da se zavjet odanosti, nesebičnosti, oprosta i nježnosti zamijeni sa samovoljom, sebičnim iskorištavanjem i razuzdanosti« (Strean, 1981, 23). Također, Fine govori o suvremenom društvu kao o »kulturi mržnje, gdje je većina ljudi nepovjerljiva i sumnjičava u međusobnim odnosima, zbog čega se susrećemo sa sebičnosi češće nego sa iskrenom ljubavi. U kulturi mržnje, ponašanje u braku odražava ono što prevladava u društvu — frustraciju, ljutnju, rivalstvo i sebičnost« (Strean, 1981, 23).

U društvu u kojem se insistira na individualnosti i u kojem nestaju mnoge tradicionalne vrijednosti, brak kao jedna od rijetkih vrijednosti doveden je u pitanje kao idealan oblik zajedničkoga života, a sve se češće postavljaju pitanja o njegovoj nužnosti. Štoviše, u suvremenom društvu koje nam govori da je “sve roba” koju s vremena na vrijeme treba promijeniti nečim novim i boljim, gubi se postojanost i dubina bračnih odnosa. U takvom pogledu brak je često izložen brojnim prijetnjama koje ga pokušavaju uništiti.

Društvene promjene, kultura individualizma, težnja za vlastitom slobodom, hedonizam, neovisnost, utrka za karijerizmom i mnoge druge promjene dovode do toga da brak gubi svoju privlačnost u odnosu na druge oblike zajedničkoga života. Tako Bauman (2009, 11) smatra da suvremeni muškarci i žene čeznu za sigurnošću zajedništva, a ipak zaziru od stanja “povezanosti”, jer ono ograničava slobodu za kojom žude. Smatra da su ljubavne veze u »fluidnom suvremenom životnom okruženju najčešća, najaktualnija, najupečatljivija i najproblematičnija

utjelovljenja ambivalencije. Zbog toga se u fluidnom suvremenom svijetu čovjek istodobno suočava s rizikom i tjeskobom zajedničkog i odvojenog života« (Bauman, 2009, 11).

1.2. Suvremene alternative braku

Pod pritiskom nepredvidljivosti bračni odnos je sve nesigurniji i lakše raskidiv. »Sve su teži zahtjevi koje suvremenici očekuju od braka: s jedne strane individualnost, dok s druge strane traže jednu dušu u dva tijela« (Dudić, 2020, 183). Davanje prednosti individualizmu i liberalizmu ostavilo je brojne negativne posljedice koje se očituju u padu popularnosti braka, porastu razvoda, sveprisutnom izvanbračnom životu, rađanju djece izvan braka, porastu jednoroditeljskih i rekombiniranih obitelji te u povećanju samačkih kućanstava. Sve te promjene, potaknute slobodom izbora i mogućnošću odluka za različite životne putove, iznjedrile su različite poglede na obiteljski život, u kojem konvencionalni brak (p) ostaje “zastarjela institucija”, a alternativni oblici partnerstva primamljiv su oblik života za dvoje.

Kohabitacija predstavlja popularan oblik partnerstava, potiskujući brak kao osnovnu jedinicu sjedinjavanja dvoje ljudi. U razumijevanju popularnosti sveprisutnih kohabitacija, Cherlin (2009, 226) smatra da je »rezultat strukturnih društveno–kulturnih promjena koje su učinile da granice između braka i kohabitacije postanu fluidnije«. Danas kohabitaciju razumijevamo kao razvojnu fazu partnerskih odnosa ili pripremnu fazu za brak, ali s obzirom na prisutnost toga trenda, ima znakova da postaje sve više zamjena za konvencionalan brak. Porast kohabitacija predstavlja jednu od najvažnijih promjena u suvremenoj obitelji.

S obzirom na to da se ideja i koncept trajnosti, posebice u kontekstu braka, mijenja, promiču se novi trendovi, prema kojima su veze i brakovi kratkoga vijeka. Najrevolucionarniji je model modernoga partnerstva *living apart together*. Luis Ayuso (2018, 227) taj model definira na sljedeći način: »par koji može biti istoga ili suprotnoga spola, a koji živi odvojeno po vlastitom izboru ili zbog nekih objektivnih razloga. Bitno je da oni sebe smatraju parom.« Dakle, takvi parovi “idu svojim putem”, imaju odvojena prebivališta, svoje bankovne račune, različite prijatelje i sastaju se kada žele i na način na koji žele.

Čini se da suvremeni čovjek preferira kratkoću i neposrednost čak i u emocionalnim odnosima. A to ne bi bilo problematično da instant kultura podrazumijeva ideje o budućnosti. Ako kojim slučajem nađemo dvoje ljudi koji su sretni u dugogodišnjem braku, gledamo na njih kao na rijetkost, čudo, nešto neprirodno. Zašto je to tako?

Danas su karijerizam, materijalizam i osobno zadovoljstvo na vrhu suvremenih životnih vrijednosti, a brak je često promatran kao »zastarjela, neprivlačna i konfuzna« institucija koja remeti samostalnost. Jasno je da se u takvoj kulturi življenja javlja stil “slobode” kojim dominira život bez emocija, otuđenost i nesolidarnost. Život po mjeri samo vlastitih interesa, sebičnost, otuđenost i usamljenost zadaju udarac bračnoj zajednici. Suvremeni čovjek brak doživljava kao

“kamen spoticanja” i pribjegava novim načinima života, kojima sve više daje prednost.

Uz takav način života u dvoje povećan je i broj samačkih kućanstava. »Samački život je nova urbana društvena kategorija, gdje se favorizira status samaca, a mediji propagiraju da samci vode zanimljiviji i zadovoljniji život od onih koji su u braku« (Rutović, 2011, 141). Često je samački život popraćen novim “pokretom” nazvanim *childfree*, svjesnom odlukom pojedinca da život provede bez stvaranja potomstva.

U današnjim romantičnim vezama pojavljuju se sve moguće kombinacije koje prijete krahom braka u tradicionalnom smislu, a čini se kao da “pobjeđuju u utrci”. Ali to je samo prividna pobjeda. U obranu braka Krizmanić (2012, 138) kaže: »Istina je da se danas stvara klima u kojoj se ustrajno govori o odumiranju obitelji i braka. Da, ima više razvoda nego prije, ali ipak većina ljudi ostaje u braku. [...] Da, ima djece čiji roditelji više ne žive zajedno, ali većina djece odrasta u braku s oba roditelja. [...] Istina je da nisu svi uvijek sretni i zadovoljni u braku, ali tiha većina, o kojoj ništa ne čujemo, nikako se ne bi složila s tvrdnjom da je brak ‘propala institucija’.«

2. Metoda

2.1. Postupak istraživanja

Cilj je ovoga istraživanja propitivanje uključenosti stručnjaka iz vjerskih ustanova u razumijevanje i rješavanje bračnih kriza u Bosni i Hercegovini. Istraživanje je posebno usmjereno na razloge zbog kojih bračni partneri traže pomoć u vjerskim ustanovama, probleme s kojima se susreću te načine i mehanizme kojima prevladavaju probleme. Postavljeno je nekoliko ključnih pitanja: Kako izgleda postupak bračnoga savjetovanja u vjerskim ustanovama u Bosni i Hercegovini? Kakav je odaziv bračnih parova koji traže savjetovanje? Koji su najčešći razlozi dolaska parova u savjetovalište? U kojoj fazi braka najčešće traže pomoć? Što je presudno da bi savjetodavni tretman uspio?

Postavljena je glavna hipoteza: Profesionalna iskustva teologa i stručnjaka u vjerskim ustanovama u savjetodavnom radu s bračnim parovima svjedoče preoblikovanju obiteljskih i bračnih vrijednosti, što dovodi do krize braka.

Radi boljega razumijevanja bračnoga savjetovanja u vjerskim ustanovama u Bosni i Hercegovini korišten je kvalitativni tip istraživanja. Fokus je bio na opisivanju i tumačenju iskustava teologa i stručnjaka u vjerskim ustanovama u savjetodavnom radu s bračnim partnerima, kao i na razumijevanju izazova u savjetodavnom radu. Podatci su prikupljeni polustrukturiranim (dubinskim) intervjuom, koji je uključivao pitanja otvorenoga tipa kako bi bile otkrivene nove perspektive i dobiven potpuniji uvid u istraživani fenomen. Istraživanje je provedeno u nekoliko faza: prvo je uspostavljen kontakt s vjerskim ustanovama koje provode savjetodavni tretman s bračnim parovima. Nakon dobivene povratne informacije i potvrde za provođenje istraživanja, uspostavljen je kontakt s ispitanicima.

Prije svakoga intervjua dane su (usmene ili pismene) informacije o istraživanju, te je dogovoren način i termin intervjua. Ispitanicima su dana okvirna pitanja za polustrukturirani intervjui, nakon čega je uslijedio intervjui osobnim susretom ili putem telefona. Tijekom intervjua poštivana je dobrovoljnost, anonimnost i pravo na odustajanje od intervjua. Za potrebe istraživanja razgovarali smo s ustanovama svih vjerskih zajednica u sklopu kojih djeluju obiteljska savjetovaništa.

2.2. Sudionici istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo osam ispitanika: tri diplomirana teologa pravoslavna svećenika; jedan diplomirani teolog efendija; dva teologa iz židovske zajednice; jedan magistar psihologije i jedan magistar vjeronauka, članovi multidisciplinarnoga tima pri Uredu za obitelj i brak Islamske zajednice. Ispitanici koji su sudjelovali u istraživanju provode bračno savjetovanje u Sarajevu, Bihaću, Zenici i Foči. Većina njih su, nakon završenoga formalnoga obrazovanja, pohađali edukacije i seminare iz područja savjetovanja te imaju dugogodišnje iskustvo u bračnom savjetovanju.

2.3. Analiza podataka

Podatci dobiveni polustrukturiranim intervjui analizirani su prema metodi Braun i Clarke (2006, 60). Tematska analiza uključuje šest koraka obrade: (1) čitanje prijepisa i upoznavanje s podacima; (2) generiranje početnih kodova; (3) traženje tema; (4) pregled, provjera poznatih tema; (5) imenovanje tema; (6) definiranje podtema i njihovo povezivanje s temama radi interpretacije rezultata istraživanja. Rezultati su potkrijepljeni izjavama ispitanika koje su označene i numerirane kako bi bila osigurana povjerljivost i anonimnost.

Tablica 1. Najvažnije teme i kodovi prema metodi Braun i Clarke (2006)

Table 1: Thematic analysis (Braun and Clarke, 2006): most significant themes and codes

Br.	Teme	Kodovi
1.	Suvremeni bračni odnosi	Kriza braka Alternativni oblici partnerstva Tranzicija od patrijarhalne k modernoj obitelji Narušen bračni odnos Utjecaj društvenih promjena na krizu braka Povećan trend razvoda
2.	Predbračno savjetovanje	Odaziv partnera na predbračno savjetovanje Najvažnije teme i problemi tijekom predbračnoga savjetovanja Važnost predbračnoga savjetovanja

3.	Bračno savjetovanje	Odaziv bračnih partnera na tretman Odluka partnera na savjetodavni tretman Razlozi dolaska bračnih partnera na tretman Faza braka u kojoj se najčešće pojavljuju bračni problemi Drugi problemi povezani s bračnim i partnerskim problemima Čimbenici koji utiču na ishod tretmana Važnost savjetodavno–terapeutskoga tretmana u očuvanju kvalitete braka
4.	Savjetovanje prije i poslije razvoda braka	Odaziv bračnih partnera na savjetovanje prije i poslije razvoda Najčešći razlozi koji dovode do odluke na razvod Važnost savjetodavno–terapeutskoga tretmana poslije razvoda braka

3. Rezultati istraživanja i rasprava

Vjerske ustanove u Bosni i Hercegovini predstavljaju važan dio života građana u kojima osim mira mogu potražiti i pomoć. Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini od 2020. godine provodi projekt *Savjetovalište za brak i obitelj*. Savjetovanje je besplatno i provodi se u sljedećim područjima: individualno savjetovanje, predbračno savjetovanje, bračno savjetovanje, obiteljsko savjetovanje i savjetovanje o vjerskim pitanjima. U savjetovalištima su angažirani multidisciplinarni timovi, koji uz teologe najčešće uključuju pedagoge i psihologe. Također, Vrhbosanska nadbiskupija (Katolička crkva) ima Ured za brak i obitelj, čiji multidisciplinarni tim (teolog, psihoterapeut, psiholog, specijalist ginekologije, psihijatar, crkveni pravnik) pruža usluge savjetovanja zainteresiranim bračnim drugovima. Nema dostupnih podataka u javnosti o postojanju ureda za brak i obitelj pri Mitropoliji dabrobosanskoj (Srpska pravoslavna crkva).

Vjerskim savjetovalištima bračni parovi se za pomoć mogu obratiti na više načina, a najčešće telefonom ili dolaskom u ustanovu. Nakon dolaska u ustanovu, teolozi i stručnjaci u multidisciplinarnim timovima razgovaraju s (bračnim) partnerima o problemima. Vjerske ustanove kao važan element društva surađuju s drugim institucijama u lokalnoj zajednici, kao što su centri za socijalni rad, pedagoške i psihološke službe u školama, obiteljska savjetovališta i bolnice.

Kroz polustrukturirani intervju identificirane su sljedeće teme: (1) Suvremeni bračni odnosi; (2) Predbračno savjetovanje; (3) Bračno savjetovanje; (4) Savjetovanje prije i nakon razvoda.

Suvremeni brak prolazi kroz brojne izazove uzrokovane promijenjenim pogledima na prava i slobode partnera, ali i mnogim drugim promjenama koje se isprepliću kroz obiteljski i bračni život. Stručnjaci i vjerski službenici koji su sudjelovali u istraživanju imaju slična viđenja promjena u suvremenim partnerskim

i bračnim odnosima. Posebno navode izazove s kojima se susreće brak u bosanskohercegovačkom društvu, ističući evidentnu tranziciju obitelji iz tradicionalne u modernu.

Teolozi koji su sudjelovali u istraživanju smatraju da je suvremeni način života izazov za bračne partnere. Pojašnjavajući transformacije u braku, navode kako je imperativ današnjega vremena sloboda. Tako jedan teolog kaže: »Suvremeni čovjek želi biti 'slobodan od svega', nikomu ne polagati račune, sve činiti po svojoj volji i ne razmišljati puno o potrebama drugih. A brak i bračni život je nešto upravo suprotno od toga. Kršćanski brak temelji se na međusobnoj ljubavi i poštovanju, vođen biblijskim načelima u kojima nas Hrist savjetuje da volimo i služimo jedni drugima onako kako On voli i služi nama, da ne činimo drugima ono što ne želimo da drugi čine nama (Heb. Mt 7,12–14)« (ispitanik br. 1).

Teolozi napominju da su u suvremenom društvu moralne vrijednosti u krizi, a one su neophodne za kvalitetan bračni život. Posebno problematiziraju sve češće razvode brakova, kao i odluku partnera na izvanbračnu zajednicu, bez čina vjenčanja i zavjeta, što prema vjerskim načelima nije prihvatljiv način života.

»Ljudi lako ulaze i izlaze iz braka. U modernom društvu brak se ne smatra svetinjom, pa ga je lakše napustiti nego popraviti« (ispitanik br. 3).

Posebna je tema o kojoj smo govorili predbračno savjetovanje. Predbračno savjetovanje oblik je pripreme za buduće izazove u braku. Mladima je kroz savjetodavni rad omogućeno da uz stručnu podršku razgovaraju o temama važnim za zajednički život. Cilj je da partneri steknu bolje razumijevanje ključnih aspekata odnosa i procijene moguće rizike kako bi poboljšali kvalitetu odnosa. Praksa i dosadašnja istraživanja pokazala su da predbračno savjetovanje smanjuje rizik od razvoda, pa su neke države odlučile predbračno savjetovanje učiniti obveznim korakom prije braka.

U Bosni i Hercegovini predbračno savjetovanje regulirano je obiteljskim zakonima na način da matičari preporučuju budućim bračnim drugovima da prije sklapanja braka posjete obiteljsko savjetovalište i upoznaju se sa stručnim mišljenjem i uvjetima za razvoj skladnoga braka i obitelji, kao i da posjete institucije u području zdravstva kako bi se upoznali s mogućnostima i prednostima planiranja obitelji. Kako predbračno savjetovanje nije zakonom obvezno, nego je partnerima ostavljena mogućnost da razmotre tu vrstu savjetovanja, stručnjaci u praksi rijetko bilježe takve zahtjeve. No, navode da, za razliku od drugih institucija, vjerske ustanove često provode kratkotrajne edukacije prije braka. Teolozi smatraju da se važnost kratkotrajne edukacije o bračnim odnosima na vjerskim ustanovama ogleda u spoznaji da mladi u brak ulaze na zdravim i duhovnim postulatima.

Parovi koji žele sklopiti vjerski brak u pravoslavnoj crkvi moraju proći kroz tzv. predbračni ispit. Svećenik ispituje mladence o njihovoj ljubavi i slobodnoj volji da sklope vjerski brak. Za neke parove taj je ispit formalnost, a za druge ozbiljna lekcija. Također, u islamskoj i židovskoj zajednici parovi koji se žele informirati o vjerskim načelima braka mogu potražiti savjet od vjerskih službenika. Ovako kaže vjerski službenik židovske zajednice: »Posebno mladi ljudi traže

savjete o braku. Parovi se uglavnom raspituju o stajalištu judaizma prema braku, a s mladima radimo kroz našu Nedjeljnu školu gdje ih poučavamo o vjerskom braku« (ispitanik br. 4).

Kratkotrajnim edukacijama teolozi nastoje osvijestiti mlade o sličnostima i razlikama, nadama i očekivanjima vezanim uz brak, naučiti asertivnim oblicima komunikacije i prilagodbi jedni drugima. Iako su edukacije kratkotrajne i najčešće se provode neposredno prije samoga čina sklapanja braka, bitne su jer su često jedini oblik informiranja mladih o bračnim odnosima i obvezama.

Druga tema koja je bila od posebne važnosti za naše istraživanje bračno je savjetovanje. Zbog narušenih bračnih odnosa partneri sve češće odlučuju potražiti pomoć u vjerskim ustanovama. U bosanskohercegovačkom društvu vjera i tradicija bitne su značajke, a u želji da umire savjest, kroz vjeronauk nastoje poboljšati partnerske odnose. Teolozi smatraju da savjetovanje s vjerskoga vidika može pridonijeti kvaliteti braka jer su sve vjerske ustanove dovoljno otvorene za razgovore i pomoć kako bi se brak očuvao kao najveća vrijednost. Tako jedan teolog navodi da vjernici, bračni drugovi mogu potražiti savjetodavnu pomoć u crkvi na temelju »svetog Kristova evanđelja koje je uvijek suvremeno i u kojemu se mogu naći svi odgovori na današnje izazove u modernom društvu. Koristimo se i iskustvima svetih ljudi, osobito onih koji su i sami bili u braku. I na kraju iz osobnih iskustava« (ispitanik br. 1).

Stručnjak u savjetodavnom timu Muftijstva Islamske zajednice navodi da se savjetodavni rad s bračnim partnerima temelji na »Kuranu, zatim hadisu, odnosno životu i djelu Poslanika a. s. Muhammed, mir neka je s njim« (ispitanik br. 8).

Teolozi navode da im se partneri najčešće obraćaju kada imaju poremećenu komunikaciju, nesuglasice oko podjele bračnih uloga, problem alkoholizma, kao i situacije kada je u vezi prisutno nasilje. Parovi često imaju slične probleme u vezi, no pristup im se razlikuje. Tako teolozi primjećuju da su mladi bračni partneri vrlo brzopleti i nezreli u svojem odnosu, te često imaju velika očekivanja od ljubavi. Parovi u dugogodišnjem braku, unatoč složenim problemima, ne donose ishitrene odluke o razvodu i ozbiljnije pristupaju instituciji braka.

Bez obzira na to u kojoj se vjerskoj ustanovi bračni partneri odluče potražiti stručnu pomoć, ishod liječenja uvelike ovisi o njihovoj motiviranosti i želji za očuvanjem veze. Ako partneri nisu motivirani, savjetodavni tretman nema većega učinka. Često očekuju brza rješenja, a tretman ne doživljavaju kao proces koji zahtijeva predanost i rad na sebi i odnosu.

Teolozi i stručnjaci u vjerskim ustanovama bilježe velik odaziv bračnih partnera kada se odluče razvesti. U postupku razvoda partneri se često obraćaju vjerskim službenicima za podršku, a zbog problema u braku doživljavaju razočaranja i propituju smisao života. S vjerskim službenicima razgovaraju o tom kako mogu brak sačuvati, a ako je pak nemoguće očuvati, traže utjehu i pokušavaju ublažiti posljedice lošega iskustva. Također, iskustva teologa pokazuju da postoje osobe koje i nakon razvoda traže pomoć vjerske ustanove za savjetovanje o odnosima, odgoju djece i drugim važnim životnim pitanjima.

Teolozi i stručnjaci u vjerskim ustanovama važnost bračnoga savjetovanja s vjerskim aspektom vide u sljedećem: »Crkva se u svom savjetodavnom radu oslanja na stoljetna iskustva, evandeoska iskustva zapisana u Svetom pismu, koja su naš obrazac života i djelovanja u ovome svijetu. U Starom i Novom zavjetu obrađene su sve moguće teme iz života. Učenja i iskustva svetih, od Boga nadahnutih ljudi, svetaca, koji po daru vide i znaju više od nas« (ispitanik br. 1).

Stručnjaci islamske zajednice smatraju da savjetovanje u Uredima za brak i obitelj može doprinijeti boljemu braku: »Savjetovanje temeljeno na vjeri svakako je najveća pomoć. Lijekovi ili drugi načini liječenja ne liječe niti uklanjaju psihički problem, problem postoji, samo ga guraju u stranu, a vjera nalaže: slušaj, vodi, pomози. U hadisu se kaže: ‘Najbolji je onaj koji je najbolji prema svojoj porodici!’ Kada čovjek prazninu koju osjeća i boli ispuni vjerom, tada mnogo lakše podnosi svaki problem na koji naiđe« (ispitanik br. 8).

U kršćanskoj religiji brak je oduvijek predstavljao jednu od svetih tajni. U islamu se smatra da je brak Bogom naredena institucija jer islamski propisi traže da se zadovoljstva traže jedino u braku. Tako se teolozi i stručnjaci koji su sudjelovali u istraživanju slažu da se vjernici trebaju zalagati za očuvanje bračne zajednice, te smatraju da je bračno savjetovanje jedna od obveza vjernika, odnosno da su vjernici dužni raznim načinima nastojati očuvati bračnu zajednicu: »Vjernik je tvrđava koja treba da čuva sve što mu je dragi Gospodar povjerio, a zadužio je mužu njegovu ženu, pa kaže: Svi ste vi pastiri i svi ćete biti pitani za svoje stado, žena je pastir u svojoj kući muž i bit će pitana za svoje stado... Dakle, odgovornost, prava i obveze svakoga od njih vodi ka skladu u braku« (ispitanik br. 7).

Teolozi su naveli niz pozitivnih primjera kada su u savjetovanju temeljeni na vjerskim postavkama bračnim parovima pomogli riješiti nesuglasice i izbjeći razvod. Jedan takav primjer je sljedeći: »Sjećam se slučaja kada su supružnici, fizički udaljeni jedno od drugoga, nakon razgovora sa mnom [teologom] ponovno bili zajedno. Naime, paradoksalno, tim sam supružnicima zbog čestih svađa i nesporazuma savjetovao da se neko vrijeme fizički udalje, a kasnije i razvedu. Iako iznenađeni, poslušali su moj savjet. No, nakon nekog vremena, kada su iskusili gorčinu samoće i uvidjeli da su svi problemi nevažni u odnosu na potpunu razdvojenost, shvatili su da se zapravo vole, da im je najvažnije da su zajedno i vratili su se jedno drugom« (ispitanik br. 1).

Prema teolozima, “sastojak” koji brak može učiniti boljom institucijom za partnere je ljubav: »Ljubav se daje, ali i daje... to znači da u njoj trebamo vježbati — trpjeti, opraštati, promatraj drugoga ne onakvog kakav jest nego kakav bi trebao biti ili kakav će biti u kraljevstvu nebeskom. Svetost i uzvišenost braka kroz čistu ljubav među supružnicima toliko je značajna da se s tom ljubavlju uspoređuje ljubav Gospodina Hrista prema Crkvi« (ispitanik br. 1).

Ispitanici u istraživanju smatraju da je za uspješan ishod tretmana od presudne važnosti želja oba partnera za promjenom. Ta želja mora biti potaknuta spremnošću na kompromis, otvorenom komunikacijom o problemima i preuzimanjem odgovornosti za vlastite postupke. Ako oba partnera odbijaju preuzeti svoj dio odgovornosti, teško je govoriti o promjenama i uspješnom ishodu liječenja.

Podatci dobiveni ovim istraživanjem pokazuju nam koliko su vjerske ustanove važne u očuvanju bosanskohercegovačkoga braka i obitelji. Naime, kroz povijest, zbog patrijarhalnoga pogleda na brak, problemi u partnerstvu najčešće su se rješavali u obitelji, a stručnu pomoć najčešće su tražile osobe s duševnim teškoćama i mentalnim bolestima. Dakle, odlazak psihologu ili drugomu stručnjaku u društvu često je tumačen kao da nešto nije u redu s tom obitelji.

Unatoč transformacijskim procesima, predrasude i nepovjerenje prema stručnjacima i dalje su zastupljeni. Također, razlog zašto bračni parovi ne traže stručnu pomoć strah je od društvene reakcije i osude. Sve na to govori da bosanskohercegovačko društvo još uvijek “zapljuskuje” tradicionalan pogled na brak i bračne odnose, u kojima se obiteljski problemi nastoje riješiti u “četiri zida”, daleko od javnosti i uplitanja drugih.

Obiteljska podrška je vrlo važna, ali bosanskohercegovačko društvo nije njegovalo kulturu pomoći niti se je oslanjalo na institucionalne izvore podrške, što bračnim parovima otežava dijeljenje problema s drugima, posebno sa stručnjacima. U takvom su okruženju vjerske ustanove (p)ostale važna karika društvene pomoći, a predstavljena stručna iskustva teologa i stručnjaka u vjerskim ustanovama pokazala su da imaju povjerenje građana i da su dovoljno educirani za provedbu savjetodavnoga rada s bračnim parovima.

Zaključak

Obitelj i brak kao važne društvene institucije oduvijek su bile visoko cijenjene u bosanskohercegovačkom društvu. Unatoč intenzivnim društvenim promjenama, brak kao društvena vrijednost do sada nije imao alternativu. Međutim, promijenjeni pogledi na brak, kao i nedostatak empirijskih pokazatelja o transformacijama u braku u Bosni i Hercegovini, glavni su razlozi zašto smo u ovom radu istražili dostupnost stručne pomoći u vjerskim ustanovama kroz savjetodavni rad temeljen na Božjoj riječi i zapovijedi.

Bogata iskustva teologa i stručnjaka u vjerskim ustanovama predstavljena u radu mogu doprinijeti boljemu razumijevanju novonastalih promjena u bračnoj stvarnosti i važna su karika u planiranju intervencija usmjerenih na očuvanje bosanskohercegovačke obitelji.

Evidentno je da su transformacijski procesi u društvu ostavili posljedice u svim sferama, pa tako i u braku i obitelji. S tim u vezi, radi poboljšanja funkcionalnosti obitelji, potrebno je istraživačkim radom ukazati na nove promjene u kvaliteti i stabilnosti bračnoga života, koji sve više zahtijeva stručnu pomoć.

U ovom teorijsko–empirijskom radu predstavljena su različita stajališta o shvaćanju braka (i novonastalih promjena u bračnoj zajednici) kao središta zdrave i funkcionalne obitelji. Rezultati istraživanja mogu doprinijeti promjeni percepcije društva o mogućnostima bračnoga savjetovanja, kako bi se otklonili problemi i očuvala bračna zajednica. Konačno, rezultati ovoga istraživanja mogu biti od koristi kreatorima politika u osmišljavanju i donošenju strategija i pravnih osnova u području savjetovanja, stručnjacima u pomagačkim zanimanjima u

kreiranju stručnih intervencija, preventivnih aktivnosti i programa koji mogu pridonijeti kvaliteti i stabilnosti braka i obitelji u bosanskohercegovačkom društvu.

Možemo zaključiti da je bračno savjetovanje složen i odgovoran posao koji zahtijeva stručnost i osposobljenost. Teolozi i stručnjaci u vjerskim ustanovama svojim znanjem, oslanjajući se na vjerska načela, mogu pomoći očuvanju bračne zajednice i pomoći partnerima u prevladavanju bračnih problema. U tom nastojanju potrebno je sustavno promicati savjetodavni rad kao važnu kariku društvene pomoći.

Literatura

- Ayuso, Luis, (2018). What future awaits couples Living Apart Together (LAT)? *The Sociological Review*, 67(1), 226–244.
- Bauman, Zygmunt (2009). *Fluidna ljubav: O krhkosti ljudskih veza*. Novi Sad: Mediterran. [Autor potpisan: Zigmunt Bauman.]
- Beck, Ulrich (2001). *Rizično društvo: U susret novoj moderni*. Beograd: Filip Višnjić. [Autor potpisan: Ulrih Bek.]
- Bobić, Mirjana (2003). Prekomponovanje braka, partnerstva i porodice u savremenim društvima. *Stanovništvo*, 41(1–4), 65–91
- Braun, Virginia; Clarke, Victoria (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77–101.
- Cherlin, Andrew J. (2009). The origins of the ambivalent acceptance of divorce. *Journal of Marriage Family*, 71(2), 226–229.
- Dudić, Anida (2020). Mladi u Bosni i Hercegovini o braku i alternativnim oblicima partnerstva. U: *Porodica i savremeno društvo: Izazovi i perspektive* (str. 181–194). Banja Luka: Centar modernih znanja.
- Krizmanić, Mirjana (2012). *U ljubavi i bez nje: Postojanost i prolaznost naših privrženosti*. Zagreb: Profil.
- Rutović, Željko (2011). *Digitalni demos*. Podgorica: Grafo.
- Segalen, Martine (2009). *Sociologija porodice*. Beograd: Clio.
- Strean, Herbert S. (1981). *Izvanbračna veza*. Zagreb: Naprijed.

Marriage Counseling in the Religious Institutions of Bosnia and Herzegovina

Anida Dudić–Sijamija *

Summary

In this paper the emphasis is on the significance of religious institutions in maintaining the quality of a marriage, as also on the insights of theologians and professionals who engage in counseling married couples and who do so within religious organizations.

A qualitative research approach was employed and semi-structured interviews were utilized to present the perspectives of religious officials (N=8) from Bosnia and Herzegovina. The challenges they encounter in marriage counseling were highlighted.

The research findings demonstrate that religious institutions in Bosnia and Herzegovina play a vital role in providing counseling services. In traditional societies, there was a bias against experts offering assistance, and seeking institutional aid was met with social condemnation. Consequently, religious institutions became the primary refuge for citizens seeking help to navigate life's challenges, while religious officials were trusted figures with whom to share their concerns. Despite today's development of a network of counseling and therapeutic facilities (including social work centers, mental health facilities, non-governmental organizations, and private counseling centers), the importance of religious institutions remains steadfast.

The experiences of theologians and professionals within religious institutions affirm that Bosnian marriages are facing a crisis, and that married couples require support to uphold the quality and stability of their relationships.

Keywords: marriage; marital relations; marriage counseling; religious institutions; Bosnia and Herzegovina

* Anida Dudić–Sijamija, Ph.D., Assistant Professor, Faculty of Political Sciences, University of Sarajevo. Address: Skenderija 72, 71000 Sarajevo, Bosnia and Herzegovina.
E-mail: anida.dudic@fpn.unsa.ba